

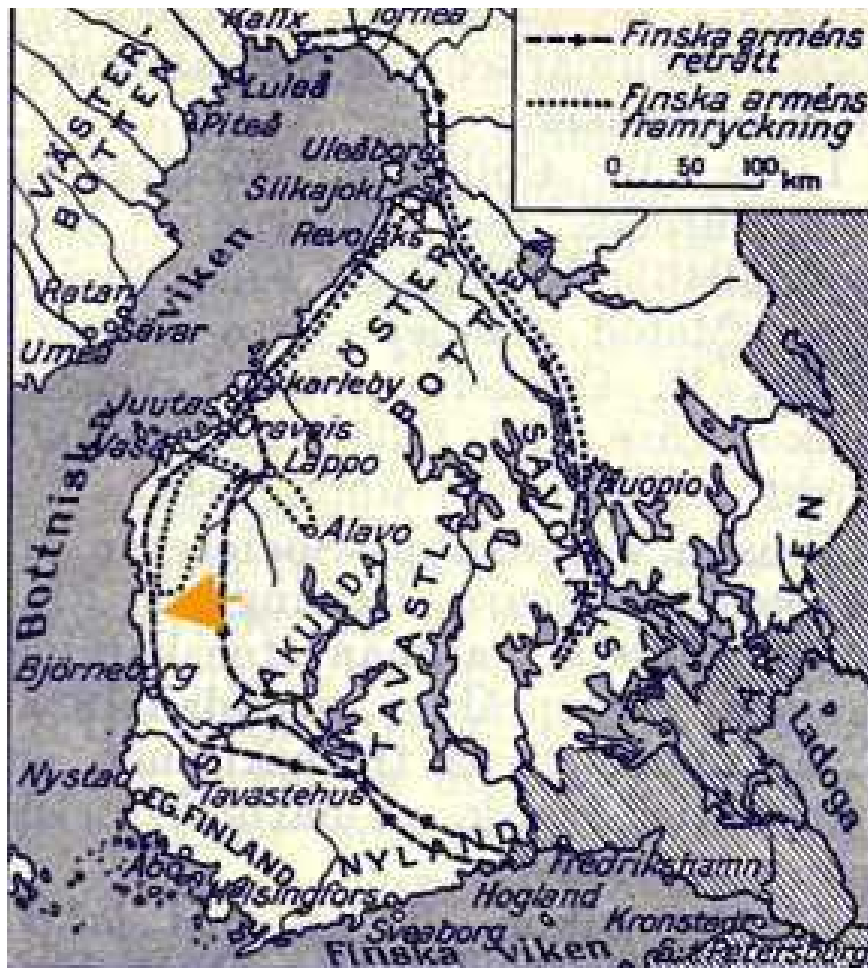
Känsliga frågor på gräsrotsnivå vid separationen från Sverige

Christer Bergström har tagit upp ett högintressant ämne i sin nyutkomna bok, *Den äventyrliga sonen från Benvik*, nämligen hur Finlands skilsmässan från Sverige upplevdes av befolkningen på gräsrotsnivå då alla i det tidigare så kallade Österlandet tvingades ta ställning till att svära eller inte svära trohetseden åt den ryska kejsaren. Författaren försöker här skildra hur de enskilda människorna upplevde det ”Finska kriget” mellan Sverige och Ryssland åren 1808 – 1809. Bergström presenterar en analys på basen av de anteckningar och böcker som Carl Edward Bladh (1790 - 1851) har lämnat efter sig. För att göra analysen så lättläst som möjligt har han skrivit boken i romanform så att man får följa med Carl Edwards äventyr under de tumultartade åren ur huvudpersonens perspektiv.

Författaren Christer Bergström, som skrivit boken om Carl Edward Bladh, har själv rötter i Närpes. Foto: Författarens arkiv.

Första delen av boken kretsar kring ett bondeuppror mot de ryska trupperna i Närpes-trakten i finska Sydösterbotten. Svenske kungen (Gustav IV Adolf 1778 – 1837) hade låtit sprida ut ett rykte att en svensk landstigningshär på 9000 man var i nära antågande och att kungen yrkade på att landstigningen skulle stödjas av ett lokalt bondeuppror som skulle binda och distrahera de ryska trupperna och på så vis underlätta operationen. Ryktet byggde på en flyktig idé hos kungen som saknade verklighetsgrund men olyckligtvis låter bönderna i trakten kring Benvik gård lura sig av ryktet och reser sig mot de övermäktiga ryska styrkorna. De bygger upp en försvarslinje vid Finby bro och lyckas slå tillbaka de anfallande kosackerna några gånger men blir sedan kringrädda och nedgjorda.

Kartan visar i grova drag svenska arméns framryckning och reträtt under krigsåret 1808. Bild: Författarens arkiv.

Benvik gård som ägdes av handelsmannen Peter Johan Bladh. Sonen Car Edward Bladh lyckades aldrig ta över gården. Foto: Författarens arkiv.

Bondeupproret leder till skoningslösa repressalier från ryssarnas sida. Alla gårdar i trakten bränns ner och ett stort antal bönder får sätta livet till. Också Carl Edward och hans far Peter Johan Bladh blir tillfångatagna trots att de avrått bönderna från att göra uppror. Här kommer också ett tema in i bilden som går som en röd tråd genom hela boken. Det ryska befälet kan inte förstå att bönderna självmant skulle ha tagit till vapen och rest sig för att försvara kung och fosterland. Enligt ryssarna var bondeståndet mera att betrakta som kreatur som inget gjorde utan att bli tillsagda. Det måste således finnas ledare som uppviglat bönderna till upproret och far och son Bladh utpekades som de naturligaste syndabockarna. En arkebusering var mycket nära.

Carl Edward och Peter Johan har ändå tur då de blir väl bemötta av kommandanten, generalen greve Orlov-Denisov som visar stor förståelse för deras belägenhet och istället skickar dem till Åbo för rättegång. Här införs det andra genomgående temat i boken. Paret Bladh frapperas å ena sidan över hur långt man i södra Finland accepterat det ryska maktövertagandet och varit villiga att svära tro- och huldhetsed till den ryska kejsaren. Å andra sidan noterade de hur god ordning som var rådande i Åbo trots den ryska ockupationen, en ockupation som till och med inte ens längre upplevdes som sådan. Åbomamsellerna visade sig redan helt öppet tillsammans med ryska officerare på stadens promenadstråk. Situationen var diametralt motsatt i svenska Österbotten där ett erkännande av kejsaren betraktades som landsförräderi som ledde till dödsstraff.

Far och son blir så småningom frikända men dilemmat för dem kvarstår i och med att ryssarna fordrar en tro- och huldhetsed gentemot kejsaren, annars blir deras egendom beslagtagen. I praktiken visar det sig att faran för förlust av egendomen (och utkomstmöjligheterna) är den starkaste drivkraften som får folk att byta sida. Fadern faller till föga för att rädda gården och blir senare en av de bärande krafterna vid Borgå lantdag på vårvintern 1809 medan kriget ännu fortgår. Väl hemma visar det sig dock att alla byggnaderna utom karaktärshuset är nedbrunna och fadern avlider kort därpå i sviterna av sina umbäranden. Gården står inte att rädda och Carl Edward måste se sig om efter nya utkomstmöjligheter.

I Stockholm har Carl Edward släktingar som han uppsöker. Här kommer bokens tredje tema in i bilden, svenskarnas förhållningssätt till den nya situationen. Carl Edward, som svurit trohetseden till kejsaren passar inte riktigt in i de svenska förhållandena och skulderna som han dragit på sig på grund av fädernegårdens konkurs försvårar hans etablering i det gamla moderlandet. Mest slående är dock svenskarnas undvikande hållning till hela Finlandsfrågan. Den skeva stämningen får Carl Edward att slutligen ta sin mats ur skolan och han reser till Sydamerika för att där börja ett nytt liv.

Skildringen av Carl Edwards upplevelser i Sydamerika utgör sedan ett helt eget kapitel i boken och skulle mycket väl ha kunnat publiceras som en separat bok. Där skildras de geografiska och sociala förhållandena mera som av en utomstående betraktare samtidigt som man får sig en rejäl lektion i Sydamerikas tumultartade historia under tiden då hela kontinenten frigjorde sig från de koloniala kopplingarna i samband med efterdyningarna från Napoleonkrigen.

Den största förtjänsten med Bergströms bok är att han lyfter fram temat om Finlands separation från Sverige och nyorientering mot S:t Petersburg som erbjöd ett stort marknadsområde samt nya karriärmöjligheter. Han kommer härvid att snudda vid många förträngda och känsliga frågeställningar. Språkligt håller boken en hög standard och om förlaget i ett senare skede planerar en nytugåva kunde boken ytterligare berikas med kartor och bilder som skulle underlätta det för läsaren att orientera sig vis-à-vis krigshändelserna i såväl Sydösterbotten som i Sydamerika.

THOMAS GAROFF